

Sluizenroute

Inleiding

Deze fietsroute voert u vanuit Gouda langs de Hollandsche IJssel en de Gouwe en langs de Reeuwijkse plassen. U zult daarbij kennis maken met een aantal waterstaatkundige werken die iets vertellen over de bijzondere geschiedenis van dit deel van Nederland, dat zo nauw verweven is met het 'water'.

De **Hollandsche IJssel (1)** is een unieke rivier. Van oorsprong was het één van de takken van de Rijn. Tot aan Gouda is dit een getijdenrivier met tweemaal per dag eb en vloed. De **Gouwe (2)** is van oorsprong een veenriviertje. Dit gebied ligt vol met sluizen, verlaten en gemalen. Die zijn noodzakelijk om de vele waterniveaus in de kanalen, vaarten en poldergebieden, en met name ook in de stad Gouda op het goede niveau te houden. Deze 'kunstwerken' hebben door de eeuwen heen in hoge mate het karakter van dit deel van Nederland bepaald. Veel daarvan is verdwenen en wat er over is, behoort tot ons cultureel erfgoed. In veel straatnamen klinkt de waterstaatkundige geschiedenis van Gouda en haar omgeving nog duidelijk door. Tijdens deze Sluizenroute kunt u veel te weten komen over de bijzondere geschiedenis van dit deel van Holland. We doen dat aan de hand van beschrijvingen van de waterstaatkundige werken die we tegenkomen. Er zijn op verschillende punten lees- en kijkpauzes ingelast.

De route heeft een korte variant en twee verlengingen, de één richting Moordrecht en de andere richting Hekendorp. De korte route is ca 15 km lang, de verlenging in westelijke richting ca 12 km en die in oostelijke richting ca 18 km, in totaal is dus de route ca 45 km lang. De korte route voert ons door de binnenstad van Gouda, langs de Gouwe en de Hollandsche IJssel. De route omvat de sluizen en andere waterwerken nabij de samenkomst van de beide rivieren.

We beginnen de tocht in het oudste deel van de stad, en wel in het straatje dat Achter de Sint Jan heet. We staan hier op een oorspronkelijke riddersgoed, bestaande uit een hofstede, een ringburcht (motte), een voorhofstede en een kapel (de eerste versie van de huidige Sint Janskerk). De ringgracht en het verhoogde terrein van de motte kunnen we nog herkennen.

De route voert vervolgens over de Haven met daarin de Donkere Sluis. De Haven is de verbinding tussen de Gouwe en de Hollandsche IJssel. De Donkere Sluis is de oudste sluis van Gouda. De Oost- en Westhaven zijn de kaden langs de Haven. Het betreffen in wezen woonterpen en de verlenging van de zeedijken langs de Hollandsche IJssel. De eerste delen van de stad, zoals we die nu nog kennen, kwamen hier tot stand. De zeedijken beschermden de omliggende polders en nederzettingen tegen het soms wel erg hoge water in de rivier.

Omstreeks het midden van de 13^e eeuw werd er een verbinding gegraven tussen de Gouwe en de Oude Rijn. Hierdoor ontstond een vaarroute tussen Vlaanderen en de toenmalige Zuiderzee, via de Hollandsche IJssel en de Gouwe. Het was de enige doorgaande vaarroute door Holland heen. Het was nu niet meer nodig om een dergelijke reis over zee te maken. Gouda nam een belangrijke positie in op deze nieuwe route. Er kwam een tolpost. Aan het verkeer en de handel op deze vaarroute heeft de streek zijn boeiende geschiedenis te danken.

Vanuit de binnenstad gaan we langs de Gouwe richting Waddinxveen tot aan het aquaduct in de A12. Dit is een van de laatste gerealiseerde grote waterstaatkundige kunstwerken in dit gebied. Vervolgens keren we via de Julianasluis weer terug naar het beginpunt.

De eerste verlenging voert ons langs de Hollandsche IJssel in westelijke richting tot Moordrecht.

We nemen daar het pontje over de IJssel. We maken op deze tocht kennis met de droogmakerij van de Zuidplaspolder aan de noordzijde van de IJssel en met de Krimpenerwaard aan de zuidzijde, een van de oudste poldergebieden in Nederland.

Rond het jaar 1000 bestond het midden van Holland nog uit een dicht bebost veenkussen dat zacht glooiend vele meters boven de zeespiegel uitstak. De eerste bewoners hebben de bossen ontgonnen en het gebied met evenwijdige slootjes ontwaterd. De ontwatering had tot gevolg dat het veen ging inklinken. Die verlaging van het maaiveld leidde tot een vicieuze cirkel van voortgaande ontwatering, maaivelddaling en vernatting, een proces dat zich ook nu nog voortzet. Het binnenland kwam zo op den duur zelfs lager te liggen dan de rivieren. Door de bouw van dijken voorkwamen de bewoners dat het land onder water liep. Er was dan sprake van inpoldering.

Al gauw bleek dat veen, als het tot turf was ingedroogd, een uitstekende brandstof was. Daarom werden grote delen van de veenpolders afgegraven en uitgebaggerd voor de turfwinning. Zo ontstonden de

Versie: 15 juni 2006

Hollandse plassen. Als die door oeverafslag gevaar gingen opleveren voor de omliggende nederzettingen, dan werden die plassen weer drooggemalen en ingepolderd. Zo is het ook gegaan met de Zuidplaspolder.

De tweede verlenging brengt ons in oostelijke richting tot aan Hekendorp. We fietsen langs het in 1862 gekanaliseerde deel van de Hollandsche IJssel tot aan de Hollandse waterlinie. Dit was tot in de 19^e eeuw een belangrijk onderdeel van de verdedigingslinies in ons land. Vervolgens fietsen we terug naar Gouda, via het plassegebied van Reeuwijk.

Als u de tocht volledig hebt gefietst of gewandeld dan zult u begrijpen dat het water de Gouvenaars vaak tot aan de lippen heeft gestaan. En duidelijk wordt nu wellicht ook, wat de diepere achtergrond is van de wapenspreuk van het Gouds Watergilde: “per Aquam ad Astra”, namelijk: “over het Water naar de Sterren”.